

Adrian Andrei Rusu

Dicționar
de *castelologie*

Editura MEGA
Cluj-Napoca
2020

Cuprins

PUȚINE EXPLICAȚII / 7

TERMENII DICȚIONARULUI / 11

BIBLIOGRAFIE REZUMATIVĂ / 317

Puține explicații

Se știe de suficientă vreme că istoriografia nu este o „știință”, ci doar o disciplină a cunoașterii trecutului. Ca să dobândească tendințe de științificitate a apelat mereu la împrumuturi din alte domenii mult mai coerente și mai bine prinse în legități. Istoricii au fost mereu niște orgolioși cărora nu le-a plăcut foarte mult să recunoască faptul că s-au servit copios de geografie, sociologie, antropologie, arhitectură ori chiar compartimente ale matematicii. Prin forța lucrurilor, un „dicționar” recurge la termeni lingvistici. Nu neapărat la cei ai lingvisticii istorice, ci mult mai mult la cea practică, de uz curent. O poate face în felurite chipuri și pentru scopuri diferite. Multe alte științe ori discipline s-au ales cu îndrumătoare serioase, etimologice, lămuritoare pentru diferite vremuri și cu echivalențe pe înțelesul tuturor.

Istoriografiei nu i-au lipsit asemenea antreprize. Multe aparțin celei europene (generale de Ev Mediu, de limbă latină etc.), în timp ce pentru uzul autohton ele au rămas nedrept de puține, care să aibă cuprinderi complexe și specifice deopotrivă (instituții, arhivistică, dregători și personalități, artă medievală etc.). Editorii s-au temut, pe drept cuvânt, să investească în dicționare speciale, iar niciun singur program academic, cultural, național ori local nu a încurajat scrierea și tipărirea lor. Nu era doar responsabilitatea lor în joc. Până la urmă a rămas și întrebarea neliniștitoare: cine ar fi fost capabil să le conceapă ori ce for le-ar fi putut coordona acuratețea. Într-un asemenea succint schițat context, acest dicționar a fost și trebuie socotit drept o inițiativă în întregime privată, asumată de un autor care crede și își imaginează că va fi și util.

Se propune deci ajutarea *castelologiei*. Nu vom repeta aici definirea din paginile dicționarului. Volumul mizează pe faptul că problematica conținută nu este tocmai un fleac, pentru că în jurul României există antreprize relativ identice, temeinic motivate. Vom aminti o

constatare mai veche, care socotise că doar pe suprafața Transilvaniei, Maramureșului, Crișanei și Banatului ar fi existat circa o mie de fortificații medievale și premoderne¹. Adăugându-le și pe acelea din Țara Românească, Moldova și Dobrogea, probabil nu vom dubla cifra, dar vom consolida sugestia că tema are un conținut amplu, pentru care preocuparea și studiul ar merita să fie la fel.

Derivările din numele prim dau imediat pe *castelologi* și pe... ceilalți. Nici vorbă să-i descoperim pe primii la tot pasul, în schimb garnitura opusă este importantă numeric, de la oameni de afaceri gata să treacă la restaurări după ce au epuizat șansa altor șantiere, până la amatori entuziaști, dispuși să se așeze cu spatele la decoruri pentru teatru ori să priceapă ce lipsește din imaginea prezentă, cu prea multe ziduri goale și terne. Chiar este amuzant faptul că unii castelologi români își vor recunoaște această calitate numai prin faptul că dicționarul le-o acordă.

Doar parcurgând paginația se constată ambiguitățile, polisemia, necunoașterea de conținut ori deficiența instrumentarelor de abordare, pornind tocmai de la punctul zero, respectiv identitatea termenilor majori de la care ar trebui să ne înțelegem. A impus întregi confruntări cu nepotrivitul, confuzul ori inexistentul din vocabular. Scurtele zvâcniri potrivnice, la acuratețea conținuturilor, au socotit că efortul ar fi „fastidios” sau „fără șanse” de a se împământeni, și că, în final, nici nu ar mai trebui să modificăm ori să îmbogățim ceva. Măcar dacă am fi avut la dispoziție, cules în întregime, bagajul de descriere al cronicarilor... S-ar fi văzut imediat că de atunci încoace limba pare să fi sărăcit, decât să se-ntrupeze mai vârtos și mai precis. A boteza a fost oportunitatea și privilegiul de câștigare a unei individualități perceptive material ori ideatic. Destule titluri pot fi socotite propuneri ori sugestii pentru variante mai clare ori mai plastice. Dicționarul argumentează răspicat necesitatea specializării și lepădarea amatorismului în conservarea fortificațiilor și respectarea adevărului în dreptul reconstituirilor umane.

Însăși castelologia este o disciplină interferată, făcând buchet din elemente adunate din istorie, arhitectură și arheologie. Este cauza pentru care bagajul ei operațional se suprapune parțial peste cel al

¹ A. A. Rusu, *Bibliografia fortificațiilor medievale și premoderne din Transilvania și Banat. Bibliographie der Befestigungen aus Siebenbürgen und aus Banat während des Mittelalters und der Frühneuzeit*. Reșița, 1996, p. 4.

numitelor domenii. Repede observăm că vocabularele ofertantelor amintite a acaparat o bună parte din particularitățile evidente și strict specifice întăriturilor, tocmai pentru că încă nu s-a conceptualizat destul noua preocupare istoriografică. Imediat apoi, aproape toate subiectele și enunțurile cu rosturi largi se modulează pe realitățile care ne preocupă. Este justificat să invocăm, de pildă, rolul apei pentru a înțelege și detecta ce tipuri de parcursuri a avut ea în viața fortificațiilor. Numai aparent, asemenea noțiuni nu au ce căuta într-un dicționar particularizat. În fapt, toate se mulează specific.

În paginile dicționarului se regăsesc o seamă de termeni care desemnează și atitudini. Sunt deopotrivă chestiuni benefice, cât și neglijențe ori rele practici. Fără includerea lor am da impresia că navigăm într-o lume de relicve frumoase care așteptau de mulțisor să fie mai sofisticat descrise ori descompuse doct la nivel de amănunte. Se vede însă ușor că ele reprezintă o realitate aglomerată și vie, care nu mai deține niciun fel de stavile legale ori profesionale.

Ilustrarea termenilor s-a realizat deopotrivă textual, cât și grafic, însă inegal. Unele detalii sunt atât de rare ori atât de puțin cunoscute, încât meritau studii aparte. Nu avem ce modalitate de rigoare să utilizăm în exemplificări, ele mereu sunt disproportionat numeric. Selecția imaginilor a fost fatalmente inegală, pe măsura subiectelor la care se alătură.

*

Dicționarul de castelologie a apărut cu sprijinul exclusiv al Editurii Mega, din Cluj-Napoca, și ai prietenilor mei mai tineri, Crina și Cristian Sincovici. Eu le mulțumesc aici, cititorii o pot face de fiecare dată când vor găsi îndrumări utile între pagini.

Mediaș, 20 august 2019